

“Komunalni energetske sistemi”

Murska Sobota, 7. – 9. junij 1996

Predstavniki okoljskih nevladnih organizacij, energetske strokovnjaki in predstavniki komunalnih energetske podjetij iz Hrvaške, Avstrije in Slovenije smo se v treh dneh skupnega druženja, ki je potekalo v prijateljskem in delovnem vzdušju, seznanili z globalnimi energetske in okoljske trendi ter z izkušnjami lokalnih energetske zasnov v omenjenih deželah. Seznanili smo se tudi s tistimi tehnološkimi osnovami okolju prijaznih in obnovljivih virov, ki so najbolj obetavne v specifičnih naravnih, geografske in kulturnih pogojih: z uporabo zemeljskega naravnega plina, biomase in geotermalne energije za sproizvodnjo elektrike in toplote, daljinsko in individualno ogrevanje in pripravo tople vode; s pasivno izrabo energije sončnega sevanja pri konstrukciji in pri opremljanju zgradb, s potenciali malih vodnih elektrarn ter s svetovanjem občanom kot pomembnim ponudnikom “negawatne” energije.

Ogledali smo si – žal (še) netrajnostno – izrabo geotermalne energije za ogrevanje v Murski Soboti ter delujoče in konkurenčne sisteme individualnega in daljinskega ogrevanja na osnovi lesne biomase ter sproizvodnjo bio dieselskega goriva iz oljne repice in iz odpadnega jedilnega olja na avstrijskem Štajerskem.

PREDNOSTI KOMUNALNIH ENERGETSKIH SISTEMOV

Komunalni energetske sistemi so pomemben dejavnik v politiki oskrbe in rabe energije. Presegajo ozke meje ener-

¹ Le to ne vključuje zgolj tehničnega prosvetljevanja, temveč v veliki meri tudi svetovanje potrošnikom glede tehničnih in finančnih vidikov ukrepov varčevanja z energijo,

getske oskrbe in imajo velike potenciale pozitivnega vpliva na lokalni oz. regionalni ekonomski razvoj: prispevajo lahko k vzdrževanju ekosistemov in krajine, k ohranjanju oz. odpiranju delovnih mest, k ustvarjanju zavesti o medsebojni povezanosti in solidarnosti ter k soudeležbi občanov v politiki lokalnega oz. regionalnega razvoja. Nudijo ugodne pogoje za nastanek tržnih niš, razvoj in uporabo domačega znanja, razvoj malega in srednjega podjetništva, ekološkega turizma in ekološko modernizacijo kmetijstva. Z lokalno izrabo obnovljivih virov – ki so razvojni potencial s stoletno tradicijo, ne pa modna muha zanesenjakov – in potencialov varčevanja z energijo pomembno zmanjšujejo (pre)veliko energetska odvisnost države in preprečujejo odliv sredstev iz lokalnih, regionalnih in državne ekonomije.

Ker poleg ekonomskih virov črpajo tudi iz entuziazma in solidarnosti, lahko komunalni energetska sistemi ob ustrezni strokovni podpori oblikujejo tudi ugodno okolje za postavitev demonstracijskih in pilotnih projektnih tehnologij obnovljivih virov energije ter na tak način generirajo komunikacijske in učne procese.

Njihov poseben pomen se kaže v možnostih lokalno prilagojenega in usklajenega ravnanja z energijo: izrabe lokalnih obnovljivih virov, servisiranja¹ ter optimalizacije celotnega sistema energetska storitev. Usmerjeni so predvsem k občanom kot potrošnikom in prebivalcem fizično/estetskega okolja, javnim ustanovam in lokalnim podjetjem.

V komunalnih energetska sistemih, ki izkoriščajo prednosti nove informacijske revolucije, je mogoče izrabiti tehnologije, ki namesto že izčrpane paradigme ekonomije obsega (economy of scale) kot osnove central(izira)nih sistemov, nudijo še neizkoriščene prednosti ekonomije učinka (economy of scope). Značilna je npr. sproizvodnja elektrike in toplote na osnovi okoljsko neoporečnega avtomatiziranega kurjenja biomase.

Ne glede na to, da sedanje dolgoročne napovedi trendov svetovne energetike zagotavljajo dolgoročno razpoložljivost in dostopnost fosilnih energetska virov po zmerno naraščajočih cenah, pa nacionalna energetska politika ne sme spregledati rizičnih potencialov fosilnih goriv: odvisnosti od ne vselej obvladljivih geopolitičnih procesov pri zagotavljanju energetske oskrbe držav s fosilnimi gorivi, negativnega vpliva na globalne in lokalne ekosisteme, ki postaja v razvitem svetu vse bolj podvržen naraščajočim fiskalnim obremenitvam (npr. napovedana uvedba davka na CO₂) in odliva kapitala iz nacionalnih in regionalnih ekonomij.

Majhni in decentralizirani sistemi imajo številne prednosti, predvsem v pogojih, ko postaja vse bolj pomembno vprašanje

nadaljnje modernizacije sposobnosti sistemov za samoomejevanje, medsebojno uglaševanje in doseganje pozitivnih sinergetskih učinkov. Čeprav ne morejo nadomestiti sistemov, ki imajo sposobnosti strateškega upravljanja, pa prispevajo k stabilnosti, ki deloma kompenzira negotovosti globalne neovladljivosti. So ne le njihovo dopolnilo, temveč so jim v določenih segmentih tudi konkurenca, kar vse prispeva k uveljavljanju elementov trga v energetske politiki. Majhno ni samo lepo, je lahko tudi koristno in je včasih celo nujno.

OVIRE ZA RAZVOJ KOMUNALNIH ENERGETSKIH SISTEMOV

Na delavnici smo ugotovili, katere so, ne glede na razlike v tehnologiji, pristopu in makroekonomskem okviru, skupne ovire za razvoj komunalnih energetske zasnov. Po našem mnenju so največje ovire te:

tradicionalno gledanje na energetiko kot dejavnost, ki z velikimi in centraliziranimi objekti zagotavlja tehnološko in ekonomsko modernizacijo družbe;

neosveščenost občanov o okoljskih, socialnih in kulturnih posledicah lastne energetske porabe in potrošniških navad ter o možnostih in posledicah energetske izbire pri zagotavljanju energetske storitev²;

nestrokovnost in neosveščenost arhitektov, gradbenikov, državne in lokalne administracije, lokalnih in državnih političnih teles glede bioklimatskega načrtovanja zgradb, oskrbe z energenti, energetske storitvami in posledicami rabe različnih virov energije v različnih geografskih pogojih;

posredno ali neposredno subvencioniranje rabe fosilnih goriv in netransparentnost stroškov, ki onemogoča orientacijo investitorjev in potrošnikov na osnovi tržnih kriterijev;

politika nizkih cen oz. majhne obdavčitve fosilnih virov, ki negativno vpliva na varčevanje z energijo, konkurenčnost komunalnih energetske sistemov, ustvarjanje novih kvalitetnih delovnih mest in ohranjanje delovnih mest v kmetijstvu, gozdarstvu, lesnopredelovalni in nekaterih drugih industrijah³;

nenapravne in ekonomsko premalo utemeljene presoje, kakšen način oskrbe z energijo oz. kakšna kombinacija oskrbe z energijo je za posamezen kraj oz. naselje dolgoročno optimalna glede na cene energentov, vpliva na fizično (zrak, voda, prst), estetsko (krajina) in socialno (zaposlovanje) okolje. Tako se zaradi neznanja ali zgolj zasebnih računice razvijajo "divje" krajevne energetske zasnove, ki ne upoštevajo možnosti soproizvodnje elektrike in toplote, izrabe lokalnih

² Zlasti je pomanjkljivo vedenje o zdravstvenih in okoljskih tveganjih s kurjenjem premoga in lesa v tradicionalnih kuriščih v pogojih toplotne inverzije, predvsem v ozkih kotlinah in dolinah.

³ Inflacijske rizike povečevanja cen energije je mogoče kompenzirati z raz-davčenjem dela in dohodkov oziroma s celovito reformo davčne politike, ki bi namesto kompliciranega sistema obdavčevanja dela in dobička večino davkov zajela na osnovi obdavčenja porabe naravnih virov. V Evropski zvezi o takšni reformi že resno razmišljajo.

⁴ Formalnopravni položaj lokalnih skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem se sicer razlikuje, saj imajo županije bistveno več pristojnosti kot občine v Sloveniji, vendar tako na Hrvaškem kot v Sloveniji lokalne skupnosti ne razpolagajo s stabilnimi in zadostnimi viri prihodkov.

⁵ Posledično je zaradi državega monopola na področju pridobivanja električne energije oviran tudi razvoj soproizvodnje elektrike in toplote, ki omogoča najboljše izkoristke pretvorbe energije.

⁶ Pozdravljamo podporo razvoju uporabe biomase za individualno in daljinsko ogrevanje, ki jo je izrazilo Ministrstvo za gospodarske dejavnosti RS, vendar bi kazalo to podporo razširiti tudi z možnostjo uporabe sredstev iz kmetijsko-gozdarskega in okoljskega resorja in na ta način doseči raven podpore, ki bi bila primerljiva z avstrijsko. Prav tako bi bilo tovrstne podpore potrebno zagotoviti za izkoriščanje drugih obnovljivih virov.

obnovljivih energetskih virov in potencialov varčevanja z energijo ter pozitivnih sinergijskih učinkov krajevnih energetskih zasnov na okolje;

neustrezna razdelitev kompetenc in sredstev med državo in lokalnimi skupnostmi na področju energetike in infrastrukture⁴, ki lokalnim skupnostim ne omogoča, da bi prevzele odgovornost za smotno načrtovanje, zlasti na področju toplotne oskrbe⁵;

nezadostna podpora demonstracijskim in pilotnim projektom tehnologije izrabe obnovljivih energetskih virov⁶;

nepopolne podatkovne osnove o energetskih procesih in dejavnikih, ki vplivajo na energetske izbire potrošnikov v lokalnih okoljih;

neustrezna porazdelitev vlog med akterji energetske politike oz. nepriznavanje konstitutivne vloge lokalnih skupnosti ter nevladnih strokovnih in okoljskih organizacij v oblikovanju nacionalnih okvirov (komunalne) energetske politike.

PREDLOGI

Udeleženci delavnice “Komunalni energetski sistemi” parlamentom, vladam oz. pristojnim službam Slovenije in Hrvaške predlaga, naj

1. že pri načrtovanju upoštevajo osnovne ukrepe smotrne rabe energije (bioklimatsko načrtovanje zgradb, energetska učinkovitost naprav, strojev in aparatov). Pospeši naj se novelacija zakonodaje, standardov in predpisov na tem področju, predvsem pa zagotovi izobraževanje odgovornih in implementacija zakonodaje;

2. do konca tisočletja zgradijo (skupne) promocijske objekte:

- solarno naselje (uporaba pasivnih in aktivnih ukrepov)
- kogeneracijski projekt (Slovenija) z dodatno izrabo vseh možnosti uporabe termalnih voda ter demonstracijo izrabe nizkotemperaturnih sistemov za individualno ogrevanje (toplotne črpalke)
- demonstracijske projekte (so-proizvodnja, daljinsko in/ali individualno ogrevanje) izrabe različnih biomasnih goriv (les, slama, oljarice, organski odpadki) na osnovah izgorevanja in uplinjanja
- pridobivanje elektrike s pomočjo energije vetra (Hrvaška – otok Lastovo);

3. zagotovijo dolgoročno in stabilno podporo energetskemu svetovanju in servisiranju občanov;

4. postopoma prenehajo subvencionirati uporabo fosilnih goriv, uvedejo davke na emisije plinov tople grede, zmanjšajo davek od dobička pri “negawatni” energiji in oblikujejo celovi-

to davčno reformo sočasna obdavčenja surovin in energentov ter razdavčenja dela in kapitala;

5. usklajujejo razvoj plinifikacije in oskrbe iz sistemov daljinskega ogrevanja na tak način, da bo oskrba s toploto iz sistemov daljinskega ogrevanja, predvsem pa njen nadaljnji razvoj, temeljila na pridobivanju toplote iz kogeneracij in da bodo pogoji za plinifikacijo taki, da bo ekonomska upravičenost izgradnje distribucijskih omrežij dosežena na čim širšem območju, za odkup elektrike pa zagotovljeni ugodni tarifni sistemi;

6. pri distribucijskih podjetjih za plin, premog in elektriko oblikujejo sklade, ki se napajajo iz 2-odstotnega prispevka na uporabo fosilnih goriv. Sredstva iz teh skladov naj se uporabljajo za stimuliranje varčevanja z energijo in razvoj uporabe obnovljivih virov. V nadzornih organih skladov naj bo zagotovljena udeležba predstavnikov okoljskih in strokovnih neprofitnih nestrankarskih nevladnih organizacij in lokalnih skupnosti;

7. pri načrtovanju oskrbe z električno energijo in z zemeljskim naravnim plinom dajo prednost industrijskim in komunalnim projektom soproizvodnje elektrike in toplote. Inovativne, v izrabo lastnega znanja in virov usmerjene energetske varč(eval)ne rešitve v krajevni energetiki, ki bodo upoštevale načela trajnostnega razvoja, bodo, ne le v ponos krajanom, temveč lahko prispevajo tudi k ugledu in poslovni uspešnosti kraja;

8. omogočijo, da lahko za sredstva, namenjena izboljšanju kakovosti zraka, enakopravno kandidirajo tudi obnovljivi viri energije;

9. oblikujejo medsektorske povezave med energetskimi, industrijskimi, regionalno-razvojnimi, tehnološko-razvojnimi, kmetijskimi, gozdarskimi, okoljskimi in naravovarstvenimi politikami z namenom celovite evalvacije potencialov komunalnih energetskih sistemov in preseganja administrativnih ovir pri njihovem razvoju;

10. oblikuje politiko aktivnega prekvalificiranja nezaposlenih za programe varčevanja z energijo in razvoja obnovljivih virov.

Udeleženci delavnice “Komunalni energetske sistemi” se zahvalujemo donatorjem in sponzorjem, ki so delavnico omogočili: Regionalnemu okoljskemu centru za Srednjo in Vzhodno Evropo iz Budimpešte, Ministrstvu za okolje in prostor RS, EGS – RI iz Maribora in Občini Murska Sobota kot tudi vsem predavateljem, ki so se nesebično odpovedali svojim honorarjem. Želimo si, da bi se lahko tudi prihodnje leto spet srečali, sodelovanje razširili še na katero od sosednjih držav in se posvetili predvsem političnim, finančnim in

upravnim oviram pri razvoju trajnostno naravnane komunalne energetike.

Poslano:

Državnemu zboru Republike Slovenije

Državnemu svetu Republike Slovenije

Saboru Republike Hrvaške

Predsedniku Republike Slovenije

Predsedniku Republike Hrvaške

Odboru za infrastrukturo in okolje pri Državnem zboru RS

Odboru za lokalno samoupravo DZ RS

Odboru za znanost in tehnologijo DZ RS

Svetu za varstvo okolja pri DZ RS

Vladi Republike Hrvaške

Vladi Republike Slovenije

Ministrstvu za gospodarske dejavnosti RS

Ministrstvu za okolje in prostor RS

Ministrstvu za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS

Ministarstvu za industrijo RH

Ministarstvu za poljoprivredu RH

vsem občinam R Slovenije

vsem županijam R Hrvaške

lokalnima pisarnama Regionalnega okoljskega centra v

Sloveniji in na Hrvaškem

vsem sponzorjem in donatorjem

vsem okoljskim nevladnim organizacijam na Hrvaškem in v

Sloveniji

medijem

LJUBLJANA, 29. 6. 1996